

A szerhasználat kapcsolati háttere: kötődési deficitek az anya-gyerek kapcsolatban, a serdülőkori beavatási rítusok hiánya és a modern társadalomhoz való alkalmazkodás nehézségei

Meskó Norbert

Nevelési Tanácsadó, Pécs

Bemutakozás

Nevelési Tanácsadó, Pécs

- **A '70-es évektől, analitikus szemléletben**
- **Napjainkban „pedagógiai szakszolgálat”**
 - **Viselkedésproblémák**
 - **Tanulási problémák (részképességzavar: dyslexia)**
- **A hagyományos pszichés kórképek változnak, kevésbé tipikusak a neurotikus zavarok, inkább a kötődési problémák, az érzelmi elhanyagoltság kerül előtérbe.**
- **Tipikus addiktológiai problémákkal ritkán jelentkeznek.**

Bevezetés

- **Kötődési elmélet (Bowlby 1969, 1973, 1980)**
- **Rokonszelekciós elmélet (Hamilton 1964)**
- **Kötődési mintázatok (Ainsworth 1978)**
- **Beavatási rítusok (Eliade 1958)**
- **Státusz irigység elmélet (Whiting 1990)**
- **Evolúciós pszichopatológia**

Kötődéselmélet

- A korai fejlődéselméletek és a darwini evolúciós elmélet: rekapitulációs elképzelés
- Bowlby etológiai szemléletű elmélete
 - Kialakulás szempontjából kritikus, korai időszak
 - Önálló motivációs rendszer
 - Szülői válaszkészség
- Evolúciós szempontból növeli a rendszer túlélési esélyeit: a felnőtthez való közelség reprezentálja a biztonság és túlélés elsődleges mechanizmusát

Kötődéselmélet

- Az kötődési viselkedés úgy szerveződik, hogy a közelség egyre inkább a szülő által megerősített közeledés és visszahúzódás mintázatán múlik. A közelség-távolság kezelésének ez a módja, az intimitás, az operáns kondicionálás mechanizmusán keresztül a procedurális memória részeként raktározódik el.
- A kötődés a kötődési viselkedésen keresztül alakul ki, formálódik meg, és a továbbiakban ez közvetíti a kapcsolatot a két személy között, vagyis a kapcsolat átvivője lesz

Kötődéselmélet

- Az aktuális élethelyzet és a közösség szülői viselkedéssel kapcsolatos normái befolyásolják az adott utóddal kapcsolatos szülői stratégiát.
- Szülő-utód 50%-os genetikai rokonság, de eltérő érdekek; a reprodukív sikeresség egymással versengő stratégiákban nyilvánul meg $\Rightarrow$ szülő-utód konfliktus.
- Ha a szülő nem érzékeny (érzelmileg elutasít), a csecsemő adaptívan módosíthat saját viselkedési mintázatán.
- Feltételes stratégiák: ha a gondoskodás nem hívható elő (a szülő nem igazodik), akkor a csecsemő a csökkent biztonság mellett próbálja saját biztonságát optimalizálni.

Kötődési típusok

- Kötődés ≠ Kötődési viselkedés
- Idegen helyzet vizsgálat ⇒ Kötődési mintázat
 - A vizsgálatban a gyermek egyedül marad egy idegen személlyel és később az anya is visszatér
- Ainsworth mégis a viselkedésen méri a kötődési mintázatokat:
 - Biztonságosan kötődő
 - Bizonytalanul kötődő
 - Ambivalens
 - Elkerülő
 - Dezorganizált/Dezorientált

Kötődéselmélet

- A szülők gyerekkori kötődése és gyermekeik kötődési mintázatában összefüggés mutatkozik. (Fónagy és Target 1998)

Belső működési modell

- A csecsemő az én és a kötődési figura kapcsolatáról egy belső működési modellt készít.
- Ennek segítségével méri fel, hogy az én milyen mértékben elfogadható, és mennyire értelmes a gondoskodásra, védelemre.
- Valamint a kötődési figura elérhetőségéről is kialakít egy képet: a védelem és gondoskodás biztosításával kapcsolatban milyen képességei és vágyai vannak a kötődési figurának.

Kötődéselmélet

	Kötődés típusa			
	Biztonságos	Elkerülő	Ambivalens	Dezorganizált
Ha bajba kerülök, akkor...	... törődnek velem és az érzéseimet pozitívan fogadják, elfogadnak	... el leszek utasítva és az érzéseimet is negatívan értékelik	... nem lehet tudni, hogy a segítség mikor és honnan fog érkezni	... ijesztő és/vagy rémült szülői reakciók, esetleg agresszív szülői viselkedés

Később ezek a generalizált élmények a szemantikus memóriában tárolódnak és lehetőség nyílik a verbalizálásukra is.

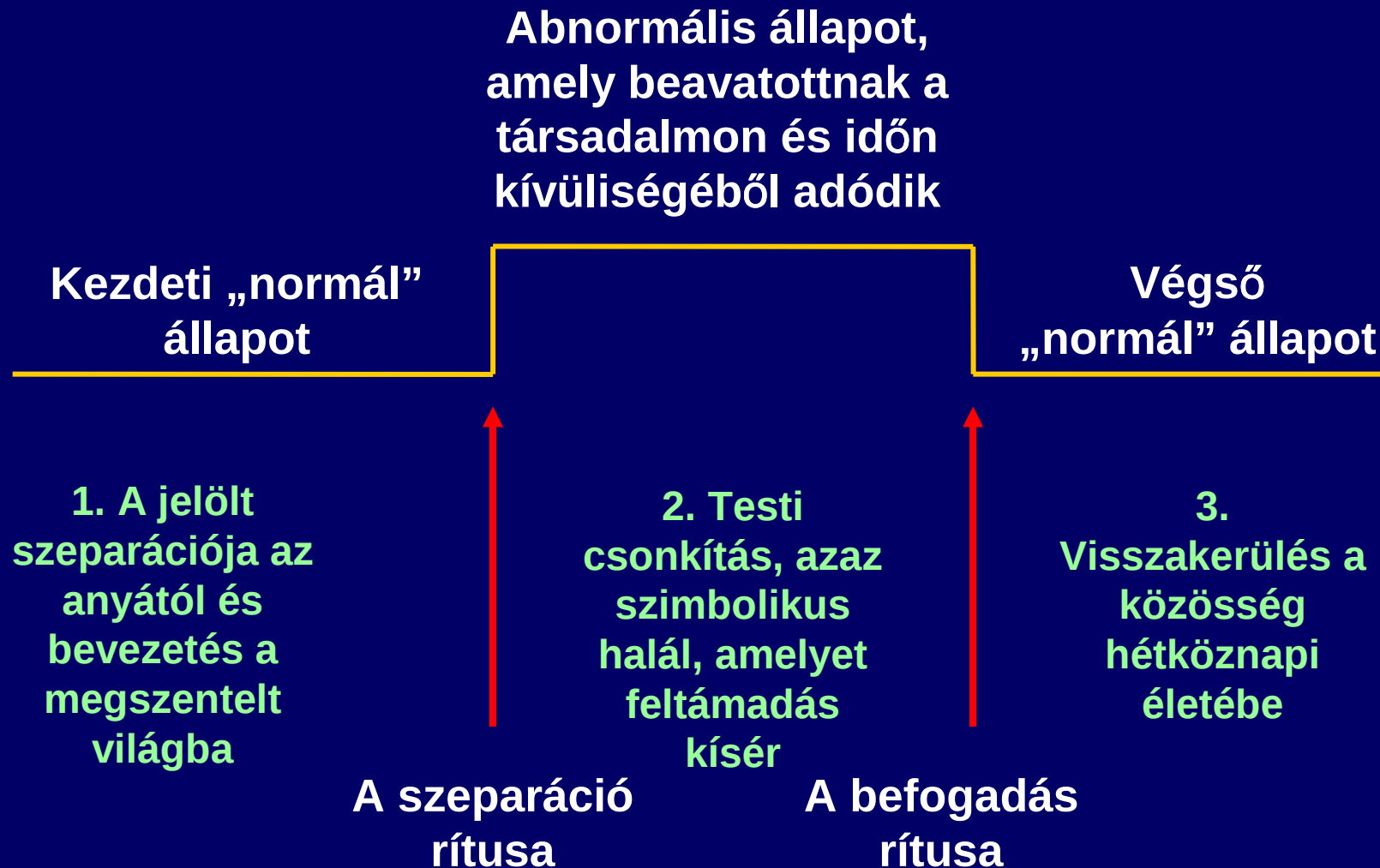

Serdülőkori beavatási rítusok

- **Belépés a szakrális, szexuális világba.**
- **Csak ezzel lesz teljes jogú ember valaki.**
- **A beavatás az istenek utazása, ahol a fiatalok az istenekkel és a mitikus ősökkel együtt a szent ősi Időben vannak.**
- **A beavatás a világ és a törzs történetének szent megisméltése.**
- **Nemcsak a jelölt beavatását, de az egész közösség (és a világmindenség) megújulását is szolgálja.**
- **Minden beavatási rítus tartalmazza a rituális halál és szent revelációjának élményét.**

Serdülőkori beavatási rítusok

Péley, 1995

Öl/hát kultúrák vs. bölcső kultúrák

Whiting státusz-irígység elmélete

Öl/hát kultúrák

- Az elsődleges azonosulás az anyával történik, később az apával
- A státusz megszerzése az irigyelt nemi szereppel függ össze
- Megoldás: azonosulás

Bölcső kultúrák

- Az irigyelt státuszokat e szülők együttesen birtokolják
- A státusz megszerzése az irigyelt testmérettel függ össze
- Megoldás: felülkerekedés

Beavatási rítusok

A serdülőkori identitáskonfliktus a szocializáció elengedhetetlen része, kialakulása, lezajlása és a megoldására tett kísérletek azonban mindig az adott kultúra hagyományaitól függnnek.

Számos kultúrában intézményesült formában segíti elő a közösség a felnőttek világába való belépést.

Beavatási rítusok

Kvázi beavatások a közelmúltban

- **Katonaság (férfiközösség tagjává válni)**
- **Mestervizsga, inasévek, próbák kiállása**
- **Érettségi vizsga, előtte zöld nap, ballagás**
- **Beavatás után lehet lányokhoz járni, inni, dohányozni, állást vállalni, kenyeret szegni, az asztal körüli beszélgetésekben részt venni, stb.**
- **Lányoknál első bál, vagy tánc**

Napjainkban...

- Az avatóünnepségek mély gyökerei manapság a fiatalokhoz nem jutnak el, nincsen megerősítő, bátorító hatásuk.
- A szertartások racionálissá válásával elveszett a mágikus jelleg.
- Ugyanakkor él bennünk a beavatás ősi szükséglete.
- A beavatásnak azonban csak akkor van értelme, ha az a titkos életbe vezetést is jelenti. Ehhez pedig a tapasztalásra van szükség, ami túlmutat a személyesen eddig már megélt lehetőségeken.

Evolúciós pszichológia

- **L. Cosmides – J. Tooby programadó írása nyomán**
- **Lelki mechanizmusok, mint adaptációk**
- **Koevolúciós folyamatok**
- **A proximatív és ultimatív magyarázatok szétválasztása**

Evolúciós pszichopatológia

- 1. A természetes szelekció nem „tervez” előre, az ember genetikai apparátusa (amely kb. 1.8 millió évvel ezelőtt a pleisztocénben élő homo erectus korában alakult ki), nincs felkészülve a modern szociális és technikai változásokra.**
- 2. Illesztési nehézség:, biológia és kultúra összeütközése. Az emberi magatartás egykor adaptív viselkedésformái betegség forrásává váltak.**

Antiszociális viselkedés

- **Az antiszociális magatartás és személyiség háttérében olyan evolúciós stratégiák állnak, amelyek eredetileg adaptív funkciókkal bírtak: a versengési siker növelése.**
- **A társadalmi rétegződés növekedése miatt sokan veszítik el reprodukív lehetőségeiket, az érvényesüléshez új, alternatív utakat keresnek.**
- **Kompetitív képességek: kockázatvállalás, agresszió, impulzivitás.**

1. Elsődleges pszichopátia (Mealey 1995)

- **Mások iránti érzéketlenség, durvaság, amely alig befolyásolható és az egész életen végighúzódik.**
- **Genetikai fogékonyság: személyiség és temperametum, idegrendszeri izgalmi állapot veleszületett alacsony szintje.**
- **Ezek a gyerekek nem tudják normálisan kódolni mások érzelmi arckifejezéseit, hiányzik a válaszkészségük a jutalmazás és büntetés ingereivel kapcsolatban.**
- **Előfordulásuk valamennyi kultúrában viszonylagos állandóságot mutat, kialakulása viszonylag független környezeti hatásoktól.**

1. Elsődleges pszichopátia (Mealey 1995)

- **A felsőbb szocioökónómiai rétegből származó pp. nagy része ebbe a csoportba tartozik.**
- **Magyarázat: erős genetikai diszpozíció hatását nem tudja felülmúlni a családi környezet kedvező hatása.**
- **Ezzel a csoporttal kapcsolatban az elrettentés a megfelelő társadalmi eszköz, mert intellektuálisan jól teljesítenek, a többiek reakciójának nyereség/veszteség alapú kiértékelését végzik.**

2. Másodlagos pszichopátia (Mealey 1995)

- **Nem annyira genetikai hatások, inkább a környezeti tényezők alakítják.**
- **Kedvezőtlen családi környezet, szülői elhanyagolás, következtelen nevelés, gyakori bántalmazás.**
- **Az ilyen gyerekek a társas viselkedés torz modelljét építik fel, nem tanulnak megfelelő társas és érzelmi problémamegoldó technikákat.**
- **Szocializációjuk fiatal férfiakból álló csoport, akik maguk is viselkedési zavarokkal küzdenek, marginalizáltak.**

2. Másodlagos pszichopátia (Mealey 1995)

- **Mivel a környezeti tényezők hatása nagyobb, mint a genetikai befolyás, nagyobb a kultúrák közötti és a kultúrán belüli változatosság.**
- **A társadalmi kockázatok csökkentésével és a szülői nevelési stílusok szakemberek által történő javításával mérsékelhető.**

Bemutakozás

Nevelési Tanácsadó, Pécs

- **A '70-es évektől, analitikus szemléletben**
- **Napjainkban „pedagógiai szakszolgálat”**
 - **Viselkedésproblémák**
 - **Tanulási problémák (részképességzavar: dyslexia)**
- **A hagyományos pszichés kórképek változnak, kevésbé tipikusak a neurotikus zavarok, inkább a kötődési problémák, az érzelmi elhanyagoltság kerül előtérbe.**
- **Tipikus addiktológiai problémákkal ritkán jelentkeznek.**